

повнення навчальних програм дисциплін, лекційних, семінарських і практичних занять, самостійної роботи студентів. Тим самим встановлюється тісний і нерозривний зв'язок між науковими пошуками дослідників-викладачів ВНЗ і здійснюваним ними процесом підготовки майбутніх висококваліфікованих фахівців.

Протягом останніх років колектив науковців кафедри менеджменту КНЕУ здійснює багатоаспектні дослідження сучасних систем управління. Спрямовання цих досліджень укр. різноманітні: у фокусі уваги перебувають системи корпоративного управління, управління малим бізнесом, інноваційного й антикризового управління, управління конкурентоспроможністю підприємства тощо. Одним зі значущих напрямків, зокрема, є вивчення системи управління підприємством, побудованої з урахуванням методологічних положень і вимог концепції ощадливості (ощадливого виробництва), яка закордонними науковцями найчастіше іменується *Lean*-концепцією.

Набуті науковцями кафедри менеджменту результати вивчення *Lean*-практики та узагальнення *Lean*-теорії доповідалися на міжнародних науково-практичних конференціях [1—3]; формулюванню й узагальненню базових положень *Lean*-концепції (принципи, інструментарій, шляхи забезпечення конкурентоспроможності підприємства тощо) присвячено колективне науково-практичне видання «Ощадливе виробництво: концепція, інструменти, досвід», що вийшло друком у 2009 році у серії «Інноваційний університет» [4].

Протягом останніх декількох років результати зазначених наукових досліджень поступово інтегрувалися до навчального процесу підготовки бакалаврів менеджменту, зокрема в рамках викладання дисциплін «Операційний менеджмент» та «Управління конкурентоспроможністю підприємства». Матеріал стосовно сутності концепції ощадливого виробництва та характеристики окремих інструментів реалізації *Lean*-підходу — система «Упорядкування» (система «5 S»), система «Точно-вчасно» (система «*Just-in-Time*»), система всезагального догляду за обладнанням (система «TPS / *Total Productive Maintenance*») — викладено в навчальному посібнику з дисципліни «Операційний менеджмент» [5, с. 229—238, 426]. А вже згадувана вище книга «Ощадливе виробництво...» [4], яка є в належній кількості примірників у бібліотеці КНЕУ, рекомендується студентам денної та заочної форм навчання в якості додаткової літератури при здійсненні самостійної роботи з обох дисциплін (при написанні рефератів; виконанні творчих робіт; опрацюванні програмних питань тощо).

Таким чином, науковці-викладачі кафедри менеджменту КНЕУ вже протягом кількох років активно реалізують основоположну ідею дослідницького університету — впровадження результатів наукових досліджень у навчальний процес — процес підготовки висококваліфікованих фахівців, що володіють найсучаснішими знаннями та фаховими компетенціями.

### Література

1. Омеляненко Т. В. Стратегія ощадливості — концептуальні засади розроблення та наслідки реалізації / Омеляненко Т. В., Барабась Д. О. // Теорія та практика управління економічним розвитком : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 22–24 листопада 2012 р.). — В 3 т. — Т. 1. — Донецьк : ООО «Фирма «Друк-Инфо», 2012. — С. 267–269.
2. Барабась Д. О. Конкурентоспроможність лін-підприємства / Д. О. Барабась // Підприємницька діяльність в Україні: проблеми розвитку та регулювання : зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф., 28–29 трав. 2009 р., м. Київ. — К : МІБО КНЕУ, 2009. — С. 8–10.
3. Омеляненко Т. В. Цільові орієнтири та принципи ощадливого виробництва / Т. В. Омеляненко // Підприємницька діяльність в Україні: проблеми розвитку та регулювання: зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф., 28–29 трав. 2009 р., м. Київ. — К : МІБО КНЕУ, 2009. — С. 63–65.
4. Ощадливе виробництво: концепція, інструменти, досвід : наук.-практ. видання / Т. В. Омеляненко, О. В. Щербина, Д. О. Барабась, А. В. Вакуленко. — К : КНЕУ, 2009. — 157 с.
5. Омеляненко Т. В. Операційний менеджмент : навч. посіб. / Т. В. Омеляненко. — К : КНЕУ, 2009. — 478 с.

Опанасенко В.М., ст. викл.  
кафедри історії та теорії господарства

### ОПОРТУНІСТИЧНА ПОВЕДІНКА СТУДЕНТІВ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Опартуністична поведінка — це поведінка людини за якою соціальні витрати пов'язані ухиленням від соціальних норм, виявляються меншими, ніж вигоди, які вони принесуть. Така пове-

дінка може проявлятися у будь-якому суспільному середовищі, в тому числі і у навчальному процесі Вищої школи.

По-перше, визначимо основні умови навчального процесу на прикладі дисципліни «Історія економіки та економічної думки».

По-друге, задекларуємо і порівняємо цілі, які визначені при вивченні даного курсу і цілі, які студенти славлять особисто при вивченні дисципліни.

Навчальний процес дисципліни «Історія економіки та економічної думки» включає в себе вивчення п'ятнадцяти тем, у яких розкривається економічний розвиток людства від протоцивілізацій до сучасності, а це приблизно сім тисяч років людського господарювання, до цього додається аналіз економічної думки зазначеного періоду. На все це виділяється лекційних годин сорок, а семінарських — тридцять дві. За семестр студент має можливість отримати п'ятдесят балів, а на іспиті — шістдесят. Тобто, уже в оцінюванні наявні десять «бонусних» балів, тоді як для отримання максимальної оцінки потрібна сума в дев'яносто балів, а сам розподіл балів на шістнадцять занять є теж дещо сумнівним. Так, студент на протязі семестру набирає тридцять балів за роботу на семінарі, десять балів отримуються за виконання самостійної роботи і десять — за написання двох модулів. Сама по собі самостійна робота є дещо проблемною у своїй реалізації через велику можливість опортуністичної поведінки, так, задеклароване написання рефератів чи есе дає можливість студентам взагалі їх не виконувати, а лише знайти в мережі Інтернет і роздрукувати, а використання конспектування як самостійної роботи, на думку автора, є лише механічне перенесення інформації з літературних джерел до конспекту. Автор у свої практиці навчання використовує студентські виступи з проблемних питань як вид самостійної роботи, але невдалим елементом такої роботи є використання семінарського часу, якого і так не вистачає.

Наступним фактором допомоги у формуванні ненаукової поведінки студентів є сама болонська система навчання, за якою, наприклад, відвідування лекцій є не обов'язковим, а пропуски на семінарських заняттях чи отримання «нуля» не несе негативного навантаження у процесі оцінювання.

При співставленні нормативних і реальних цілей дисципліни «Історія економіки та економічної думки» маємо те, що нормативними цілями є — формування у студентів цілісного бачення історичного розвитку господарства та економічної думки країн Європейської цивілізації, систематизування знання щодо сутності, форм, механізмів функціонування та еволюції господарських систем з позицій сучасних надбань історико-економічної науки [1, с. 4], а в усному опитуванні студентів третього курсу автором було зроблено висновок, що реальною ціллю вивчення дисципліни є отримання позитивної оцінки. І тому, поведінка студентів направлена на отримання балів, а не на знання. До цього додаємо невідповідність об'єму матеріалу і відведеного часу, а також відсутність у викладача половини стимулюючих чинників у навчальному процесі.

Вище визначені умови створюють ситуацію, коли студент з низьким рівнем поточних балів при підготовці до іспиту і на самому іспиті лише реалізує опортуністичну поведінку — готуючи та використовуючи заборонені матеріали чи певні технічні засоби.

Як підсумок зазначимо, що, на думку автора, введення певних змін у навчальний процес зменшило б настільки розповсюджену опортуністичну поведінку як протягом семестру, так і на іспиті. Певними такими заходами можуть бути визначення меж у наявності певної суми балів, певної кількості нулів і певної суми пропусків семінарських і лекційних занять для допуску до іспиту, збільшення кількості семінарських і лекційних годин для фундаментальних дисциплін, включення до педагогічного навантаження приймання перездач викладачами і поновлення практики повторних курсів та ін.

#### *Література*

1. Історія економіки та економічної думки: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / С.В. Степаненко, В.М. Фещенко, С.Н. Антонюк, Н.О. Тимочко та ін. — К.: КНЕУ, 2008. — 248 с.

*Погорелов С.Б., старший викладач  
кафедри історії та теорії господарства*

### **СХЕМАТИЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ ТА ЙОГО СХЕМАТИЧНЕ ЗОБРАЖЕННЯ ЯК ЗАСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ МИСЛЕННЯ ТА АНАЛІТИЧНОГО ПІЗНАННЯ**

Є відомим, що схематизація тексту та схематичне зображення ключових моментів його змісту є аналітичним засобом пізнання, організації мислення. Згортання величезного обсягу навчально-